

УМАНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ПАВЛА ТИЧИНИ
ФАКУЛЬТЕТ ДОШКІЛЬНОЇ ТА СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ
КАФЕДРА СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ

РЕФЕРАТ

на

ВИПУСКНУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

освітнього ступеня «магістр»

на тему:

**«Психолого-педагогічні умови корекції пам'яті у дітей 5-
6 років із затримкою психічного розвитку»**

Виконала: студентка II курсу, 614з групи

Спеціальності: 016 Спеціальна освіта

Освітня програма: Спеціальна освіта

Куриленко Лідія Василівна

Керівник:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
спеціальної та інклюзивної освіти

Калиновська Ірина Сергіївна

Рецензент:

кандидат педагогічних наук, доцент кафедри
психології та педагогіки розвитку дитини

Підлипняк Ірина Юріївна

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ТА КОРЕКЦІЇ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	6
1.1. Психолого-педагогічні теорії розвитку пам'яті особистості ...	6
1.2. Особливості розвитку пам'яті дошкільників із затримкою психічного розвитку із затримкою психічного розвитку.....	18
1.3. Психолого-педагогічні основи корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку	31
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПЕРЕВІРКИ ЕФЕКТИВНОСТІ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ УМОВ КОРЕКЦІЇ ПАМ'ЯТІ У ДІТЕЙ 5-6 РОКІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ	40
2.1. Стан сформованості пам'яті дошкільників із затримкою психічного розвитку із затримкою психічного розвитку	40
2.2. Обґрунтування та реалізація психолого-педагогічних умов корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку	53
2.3. Аналіз результатів експериментальної роботи	69
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	77
ДОДАТКИ.....	87

ВСТУП

Актуальність дослідження зумовлено соціальною потребою розвитку мовлення дітей як важливого компонента становлення особистості та пріоритетними напрямами Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту», «Про охорону дитинства», що передбачають удосконалення форм, методів, засобів навчання дітей з різним рівнем розвитку. Успішне навчання дітей із затримкою психічного розвитку можливе за належного засвоєння ними знань та умінь, що безпосередньо залежить від особливостей розвитку когнітивної сфери, зокрема однієї з її складових – пам'яті.

Загалом дошкільний вік є визначальним періодом у розвитку людини, у якому відбувається становлення особистості, формуються всі психічні процеси та функції дитини. Несформованість або відставання в розвитку будь-якого психічного процесу або психічної функції чинить негативний вплив на загальний розвиток дитини в цілому. Тому виникає необхідність вивчення цього аспекту розвитку психіки в дітей із затримкою психічного розвитку.

До вивчення проблем формування різних особистісних сфер дітей із затримкою психічного розвитку спостерігається підвищений інтерес у працях вчених Л. Виготського, І. Дубровіної, Д. Ельконіна, Г. Костюка, О. Леонтьєва та ін. Нині тривають жваві дискусії щодо причин виникнення та особливостей розвитку дітей із затримкою психічного розвитку в працях Т. Власової, Т. Єгорової, З. Калмикова, Л. Кузнецової, І. Кулагіної, Р. Тригер, С. Шевченка, викликані неоднозначністю протікання цього порушення, адже у його основі закладено безліч передумов, причин виникнення та наслідків. Особливу увагу дослідники звертають на сутність та закономірності психічного розвитку дітей дошкільного віку із ЗПР (Т. Ілляшенко, Т. Сак, С. Тарасюк та ін.).

В науковому полі є чимало досліджень, присвячених питанню корекції мислення, уваги і пам'яті дітей із ЗПР (Т. Власова, Т. Єгорова, З. Калмиков, Л. Кузнецова, І. Кулагіна та ін.); впливу на розвиток мнемічних процесів в учнів молодшого шкільного віку, оскільки саме цей вік має базове значення для всього

подальшого розвитку (Н. Білопольська, С. Домішкевич, О. Красило, Л. Кузнєцова, І. Кулагіна, Г. Ліпкіна та ін). Науковці відзначають, що у дітей із ЗПР спостерігається понижена працездатність, коливання уваги, слабкість мнемічних процесів, недостатня сформованість мови; недостатній розвиток функцій програмування і контролю; зорово-просторові і квазі-просторові труднощі; труднощі переробки слухової і зорової інформації. Водночас, дослідники наголошують на недостатньому рівні слухомовної пам'яті та близькому до достатнього рівня зорової пам'яті, що зумовлює необхідність в системній корекційній роботі з такими дітьми ще на етапі дошкільного дитинства.

Незважаючи на дослідження окремих сторін когнітивної діяльності дітей із ЗПР, неопрацьованими залишаються багато теоретичних та організаційно-прикладних аспектів корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку та організації корекційно-розвивальної роботи, що і стало умовою вибору теми дослідження: **«Психолого-педагогічні умови корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку»**.

Мета дослідження – теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність психолого-педагогічних умов корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку.

Завдання дослідження:

1. З'ясувати стан дослідження проблеми у психолого-педагогічній та спеціальній літературі.
2. Визначити рівні сформованості пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку
3. Теоретично обґрунтувати, реалізувати та експериментально перевірити та ефективність психолого-педагогічних умов корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку.

Об'єкт дослідження – процес корекції пам'яті в дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку у закладах дошкільної освіти з інтегрованим та інклюзивним навчанням.

Предмет дослідження – психолого-педагогічні умови корекції пам'яті у

дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку.

Методи дослідження: теоретичні: системний аналіз загальної та спеціальної літератури з проблеми дослідження; емпіричні: цілеспрямовані спостереження, анкетування, бесіди; педагогічний експеримент: констатувальний і формувальний; кількісний та якісний аналіз результатів експерименту.

Експериментальна база дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилася на базі Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини.

Практичне значення дослідження полягає в розробленні відповідного діагностичного інструментарію й у тому, що одержані результати та розроблені психолого-педагогічні умови корекції пам'яті у дітей 5-6 років із затримкою психічного розвитку можуть бути використані у закладах дошкільної освіти з інклюзивним та інтегрованим навчанням.

Структура роботи. Робота складається із титульного аркушу, змісту, вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного теоретико-експериментального дослідження дозволяють сформулювати такі висновки.

1. Теоретичний аналіз проблеми свідчить, що пам'ять – це психічний пізнавальний процес, який полягає у фіксації, збереженні та відтворенні попереднього досвіду з такими видами: запам'ятовування (утворення й закріплення тимчасових нервових зв'язків), відтворення (активізація раніше утворених тимчасових нервових зв'язків у корі великих півкуль головного мозку), забування (пролягає у згасанні тимчасових нервових зв'язків). Залежно від того, що саме сприймає і відтворює людина, розрізняють чотири основних види пам'яті: наочно-образна; словесно-логічна; рухова (моторна) та емоційна. Протягом дошкільного віку: образна пам'ять залишається провідною та досягає свого розквіту зміцнюється зв'язок образної пам'яті із мисленням, що дозволяє систематизувати та узагальнити зміст пам'яті; розвиток рухової пам'яті стає основою для засвоєння складних сенсомоторних навичок трудової, ігрової, музичних, спортивної діяльності; формування словесної пам'яті відбувається у процесі слухання творів художньої літератури та відтворення їх змісту, що викликає спогади. Розвиток пам'яті дошкільника відбувається у напрямку зростання її довільності, керованості, що стає основою для успішного навчання в школі.

З'ясовано, що поняття «затримка психічного розвитку» тлумачиться як порушення нормального темпу психічного розвитку, коли окремі психічні функції (пам'ять, увага, мислення, емоційно-вольова сфера) відстають у своєму розвитку від прийнятих психологічних норм для даного віку. У дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку порушені всі види пам'яті та мнемічні процеси. Це визначається недостатньою саморегуляцією та самоконтролем діяльності, невмінням ставити мету та досягати бажаного результату. У дітей із ЗПР переважає мимовільне запам'ятовування, а розвиток довільної пам'яті можливий тільки при проведенні цілеспрямованої роботи з корекції пам'яті та мнемічної діяльності.

2. На констатувальному етапі експерименту враховувались критерії розвитку пам'яті дошкільників із ЗПР: впізнавання (повне впізнання і неповне впізнання); відтворення (показник міцності запам'ятовування та швидкості активізації раніше утворених тимчасових нервових зв'язків у корі великих півкуль головного мозку); запам'ятовування (мимовільне і довільне запам'ятовування). Для визначення стартових показників розвитку пам'яті дошкільників із ЗПР ми скористались трирівневою шкалою – високий, середній, низький. Кожен рівень відповідав показникам діагностичних методик, які ми підібрали для кожного критерію.). Для визначення стартових показників розвитку пам'яті дошкільників із ЗПР ми скористались трирівневою шкалою – високий, середній, низький. Кожен рівень відповідав показникам діагностичних методик, які ми підібрали для кожного критерію, а саме критерій розвитку впізнавання (Методика «Впізнай фігури» (Р. Немов); критерій розвитку відтворення (Методика «10 слів» для визначення рівня слухової пам'яті (А. Лурія); критерій розвитку запам'ятовування (Методика для визначення рівня опосередкованого запам'ятовування (О. Леонтьєва).

За результатами констатувального етапу дослідження встановлено, що переважна частина дітей із ЗПР має середній і низький рівні розвитку пам'яті. Це свідчить про необхідність розроблення психолого-педагогічних умов корекційної роботи з дошкільниками із ЗПР, спрямованого на розвиток пам'яті.

3. Визначено, обґрунтовано та впроваджено психолого-педагогічні умови корекції і розвитку пам'яті у дошкільників із ЗПР: психологічна та логопедична просвіта фахівців, які беруть участь у супроводі дітей даної категорії; психолого-педагогічний супровід батьків, які виховують дітей із затримкою психічного розвитку; індивідуальна та групова робота, спрямована на корекцію пам'яті з урахуванням індивідуальних особливостей дітей із затримкою психічного розвитку. Під час формувальної роботи з дітьми із ЗПР корекційну роботу було проведено в ігровій формі, з урахуванням психофізичних особливостей їхнього розвитку, зокрема, швидку втомлюваність. Реалізація визначених психолого-педагогічних умов здійснювалась у три етапи: перший етап передбачав індивідуальну роботу з кожною дитиною з використанням ігор

і вправ із корекції пам'яті; другий – роботу в підгрупах по 3-4; третій етап формувального експерименту передбачав проведення серії корекційних занять в групах по 5-6 осіб. Така поетапність дало нам змогу організувати конструктивну взаємодію дошкільників із затримкою психічного розвитку.

Реалізація психолого-педагогічних умов засвідчила їхню ефективність як дієвого інструменту корекції та розвитку пам'яті у дошкільників із ЗПР, оскільки за результатами контрольного етапу дослідження зафіксовано позитивну динаміку.

Подальшими напрямками нашого дослідження вважаємо розробку методичних рекомендацій щодо застосування методів корекції пам'яті під час навчання дошкільників із затримкою психічного розвитку в початкових класах.